Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Received: 04.09.2018
Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 25.10.2018
ISSN: 1306-9136
Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes and History Journal
Sayı: 19, Yıl: 2018, Sayfa: 17-48

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi / To cite this article (Chicago, 17-A sürüm / Chicago, 17th A):

Zenginkuzucu, Dikran M.. "Filistin Devleti'nin Başvurusu Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolünün Analizi." *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 19, (2018): 17-48.

FİLİSTİN DEVLETİ'NİN BAŞVURUSU BAĞLAMINDA ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN YARGI YETKİSİ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ROLÜNÜN ANALİZİ

Dikran M. ZENGİNKUZUCU
Dr. Öğretim Üyesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Öz: *22 Mayıs 2018 tarihinde Filistin Devleti Hükümeti, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvuruda bulundu. Bu başvuru Filistin'in İsrail uyruklu sivil ve askerlerin işlediği insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarıyla ilgili Mahkeme'ye yaptığı dördüncü başvuru olmuştur. İsrail Hükümeti ise Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'ne taraf olmadığı gerekçesiyle bu başvuruları dikkate almamaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu ile ilgili bireyler üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Mahkeme'de bir taraf devlet ya da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından veya savcının kendi iradesi ile soruşturma açılabilmektedir. Öte yandan, Roma Statüsü'ndeki Güvenlik Konseyi yetkileri yargıyı siyasallaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu makale Filistin'de işlenen suçlar kapsamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yer bakımından, zamansal, kişisel ve konu bakımından yargı yetkisini*

incelemeyi ve bu çerçevede Güvenlik Konseyi'nin rolünün uluslararası hesap vericiliği arttırıp arttırmayacağı tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle uluslararası ceza hukukunun gelişimi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi irdelenecek, ardından Filistin'in başvurusu incelenecek ve son bölümde başvurunun hukuki ve politik temelleri ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin rolü hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Ceza Hukuku, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü, İsrail-Filistin Meselesi, İnsanlığa Karşı Suçlar*

JURISDICTION OF INTERNATIONAL CRIMINAL COURT IN THE CONTEXT OF THE REFERRAL OF THE STATE OF PALESTINE AND AN ANALYSIS OF THE ROLE OF UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL

Abstract: *On 22 May 2018, the Government of the State of Palestine submitted a referral to International Criminal Court. This is the fourth referral by Palestine concerning the crimes against humanity and war crimes committed by the civilians and soldiers of Israel inationality. Israel governments, on the other hand, ignore these recourses on the ground that Israel is not a party to the Rome Statute. International Criminal Court possesses jurisdiction on genocide crimes, crimes against humanity, war crimes and aggression crimes. A casemay be referred to the Court by a party State or United Nations Security Council as well as by the Prosecutor in her own initiative. On the other hand, the role given to Security Council by the Rome Statute has been criticized for being politicizing a judicial authority. This article aims to investigate Court's jurisdiction ratione temporis, personae and materiae on the basis of Palestine's referral, and in this context to discuss whether the role of Security Council may emphasize international accountability or not. In this respect, the development of international criminal law and the jurisdiction of the International Criminal Court will be examined, where up on the referralby Palestine will be analyzed and the conclusion will present opinions and conceptions on the legal and political basis of the submission and the role of the United Nations Security Council.*

Keywords: *International Criminal Law, International Criminal Court, Rome Statute, Israel-Palestine Issue, Crimes Against Humanity*

Giriş

22 Mayıs 2018 tarihinde Filistin Devleti Hükümeti Dışişleri Bakanı Riyad-Al Malki Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'ye yapmış olduğu resmi başvuruda "Filistin topraklarının bütününde UCM'nin zamansal yargı yetkisi içerisine giren geçmişte bugün ve gelecekte işlenmiş suçların soruşturulmasını" istemiştir. Filistin Dışişleri Bakanı Riyad-Al Malki başvuru sonrası "bu başvuru Filistin'in uluslararası hesap verme mekanizmasını ve uluslararası hukuka saygıyı testidir" açıklamasında bulunmuştur.[1] Bunun üzerine İsrail Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yaparak bu başvuruyu hukuki geçerlilikten yoksun, saçma ve siyasallaşmış bir adım olarak nitelendirmiştir.[2] Savcı Fatou Bensoudaiseiç tüzük gereği UCM Başkanlığı'nı başvurudan haberdar ettiğini ve başvurunun kabul edilebilirliği hakkında iç tüzük ve ön incelemeler politika belgesi çerçevesinde ön inceleme başlatacağını ilan etmiştir.[3]

Başvuru hakkında uluslararası kamuoyunda değişik yorumlar yapıldı. Bazı yorumlar UCM'nin, İsrail'i işlediği iddia edilen insanlığa karşı suçlardan dolayı yargılaması ve cezalandırmasını beklerken,[4] diğerleri ise bu başvurunun dikkatleri bölgeye çekerek en azından İsrail'in hukuksuz eylemlerine rahat devam etmesini engelleyeceğini ummaktadır.[5] Ancak, ABD elçiliğinin Kudüs'e taşınması sırasında Gazze'de başlanan "Büyük Geri Dönüş Yürüyüşü"[6] sırasında yaşananlar İsrail'in böyle bir niyeti olmadığını göstermiştir.[7] Bu çalışma genelde

1 Zena Tahhan, "Palestine submits ICC referral to open probe into 'Israel crimes'," *Al Jazeere*, Mayıs 22, 2018, erişim Haziran 19, 2018, https://www.aljazeera.com/news/2018/05/palestine-submits-icc-referral-open-probe-israel-crimes-180522101121093.html.

2 Oliver Holmes, "Palestinian Minister Delivers Israel 'War Crimes' Referral to ICC,"*TheGuardian*, Mayıs 22, 2018, erişim Haziran 19, 2018, https://www.theguardian.com/world/2018/may/22/ palestinian-minister-israel-war-crimes-icc-referral.

3 ICC, "Statement by ICC Prosecutor, Mrs Fatou Bensouda, on the referral submitted by Palestine,"*Office of theProsecutor*, Mayıs 22, 2018, erişim Haziran 19, 2018, https://www.icc-cpi.int/ Pages/item.aspx?name=180522-otp-stat.

4 "Hamas hails UN warcrime probe of Israel's Gaza massacre, " The New Arab, Mayıs 20, 2018, erişim Haziran 19, 2018, https://www.alaraby.co.uk/english//news/2018/5/20/hamas-hails-un-war-crime-probe-of-israeli-massacres.

5 Nada Kiswanson, "What can Palestinians expect from the ICC?," *Al Jazeere*, Mayıs 28, 2018, erişim Haziran 19, 2018, https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/palestine-icc-israel-war-crimes-180527113534760.html.

6 Filistinlilerin İsrail Devleti'nin kuruluşunu andıkları "Nakba"nın 70. yıldönümü ve A.B.D.'nin büyükelçiliğini Kudüs'e taşımasını protesto etmek amacıyla 14 Mayıs 2018 tarihinde Gazze-İsrail sınırındaki BeitLahia'da başlattıkları Anayurda yürüyüş eylemi.

7 "Israeli military shot over 500 Palestinians in the head during Gaza protests," Mondoweiss, Mayıs 22, 2018, erişim Haziran 19, 2018, http://mondoweiss.net/2018/05/military-palestinians-protests/.

Filistin başvurusu çerçevesinde UCM'nin yargı yetkisini ve özellikle de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) yetkilerinin uluslararası ceza yargısının politikleşmesine mi hesap vericiliğin (accountability) sağlanmasına mı hizmet edebileceği tartışılacaktır. Burada özellikle BMGK'nin, UCM'nin yargı yetkisine giren suçlarda suçluların yargı önüne çıkarılmasında taraf devletleri aşan yetkisinin hesap vericiliğin sağlanmasında kilit önemi irdelenecektir. Bu amaçla ilk bölümde UCM'nin kuruluşu ve yargı yetkisi gözden geçirilecektir. Bu bölümde UCM'nin yargı yetkisine giren suçlar, soruşturma açma yolları ve süreçleri ve özellikle BMGK'nin yeri ve işlevleri gözden geçirilecektir. İkinci bölümde Filistin Hükümeti'nin UCM'ye başvurusu, usul ve içerik bakımından tartışılacaktır. Son bölümde ise BMGK yetkisi çerçevesinde İsrail'in UCM'ye taraf olmamasının insanlık dışı suçların soruşturulamaması ve işleyenlerin teslim edilip cezalandırılamaması için bir kalkan olmadığı görüşü savunulacaktır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargı Yetkisi

Savaş sırasında silahlı çatışmaların yürütülmesinde uyulacak kuralları düzenleyen *jus ad bellum*, geçmişi eski zamanlara uzansa da modern anlamda başta silahlı güçlerin kullanımını ve düşmanca hareketleri düzenleyen 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri ve savaşanların ıstırabını hafifletmeyi ve sivil nüfusu korumayı amaçlayan 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve ekleri ile maddileşmiş ve ortaya çıkmıştır. İlk uluslararası ceza mahkemeleri olarak görülebilecek Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri, II. Dünya Savaşı'nın galip devletleri arasında varılan 1943 Moskova Mutabakatı ve 1945 Londra Anlaşması çerçevesinde "itilaf devletleri tarafından işlenmiş büyük savaş suçlarının cezalandırılması"[8] amacıyla kurulmuşlardır. Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları yargıladılar. Bu mahkemelerin yetkisi hem kişi hem konu bakımından (*rationepersonae et materiae*) tartışma konusu olmuştur.[9] Kişi bakımından yargı yetkisi açısından uluslararası hukukta sadece devletlerin sorumlu olabilecekleri ve bireylerin uluslararası bir mahkemede yargılanamayacakları itirazını Nürnberg Mahkemesi "Uluslararası hukuka karşı işlenmiş savaş suçları soyut varlıklar tarafından değil, bireyler tarafından işlenmiştir ve ancak

8 UN. Res. A/CN.4/5. The Charter and judgment of the Nürnberg Tribunal – History and analysis: memorandum submitted by the Secretary-General: 3. erişim Haziran 20, 2018, http://www.cininas.lt/wp-content/uploads/2015/06/1949_UN_ILC_N_statuto_koment.pdf.

9 Ezeli Azarkan, *Nuremberg'ten La Haye. ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri* (İstanbul: Beta Yayınları, 2003), 123- 131.

bu tür suçları işlemiş bireyleri cezalandırılarak uluslararası hukuk kuralları uygulanır kılınabilir" şeklindeki görüşüyle geçersiz saymıştır.[10] Konu bakımından ise Kellogg-Briand Paktı[11], Milletler Cemiyeti kararları ve taslak 1924 Cenevre Protokolü[12] dâhil çok sayıda uluslararası belgeyi "uluslararası toplumun saldırgan savaş suçlarının uluslararası bir suç sayılması yönündeki niyetinin belirtisi" olarak saymıştır.[13] Bu şekilde savaş suçlarında, barışa ve insanlığa karşı suçlarda "kişisel cezai sorumluluk" ilkesi yerleşmiştir.

Soğuk savaş süresince tıkanan devletlerarası iş birliği ve iletişim, uluslararası ceza hukukunu sessizleştirmiş,[14] ancak soğuk savaşın bitiminden sonra uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan yeni hareketlenmeler ve güdüler uluslararası toplumun cezasızlığa karşı mücadelesine yol açmıştır.[15] Çok uluslu yapı, dini ve kültürel farklılıklar, ekonomik faktörler ve milliyetçi hareketler nedeniyle Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi ile ülkede ağır insancıl hukuk ihlalleri yaşanmıştır.[16] Bunun üzerine 25 Mayıs 1993 tarih ve 827 sayılı BMGK kararı ile, 1991'de başlayan Bosna Savaşı'nda savaş suçu işlediği iddia edilen kişilerin yargılanması için bir Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM) kurulmuştur. 15 Kasım 1993 tarihinde çalışmaya başlamış olan EYUCM halen faal durumdadır.[17] Mahkeme, Eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin de işlenen suçları yargılama yetkisine sahiptir. Bu mahkemenin yargı alanını EYUCM Statüsünün 2. ve 5. maddeleri arasında bulunan ağır suçlar

10 UN. Res. A/CN.4/5, 41.

11 İki Dünya Savaşı arasında savaşı bir ulusal politika aracı olmaktan çıkarmaya ve tüm uluslararası uyuşmazlıkların dostane yollar ile çözülmesine yönelik 27 Ağustos 1928 tarihli çok taraflı anlaşma, *bkz*. Mehmet Sait Dilek, "Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı," *Uluslararası İlişkiler,* 10, sayı. 37 (2013): 145-169.

12 Uluslararası Uyuşmazlıkların Dostane Çözümü için Protokol (1924), Milletler Cemiyeti bünyesinde hazırlanmış Avrupa'da ortak güvenliği tesis etmek üzere hazırlanmış saldırgan ulusları cezalandırmayı ve tüm ulusların uyuşmazlıklarını Uluslararası Daimî Adalet Divanı'na sunmayı kabul ettiği taslak anlaşma. İngiltere'nin reddetmesi nedeniyle başarısız olmuştur; League of Nations, *Arbitration, Security andReduction of Armements – Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes* (Geneva, 25th June 1925), erişim Eylül 19, 2018, http://digital.library.northwestern.edu/league/le000016.pdf.

13 UN. Res. A/CN.4/5: 44.

14 Frédéric Mégret, "The Politics of International Criminal Justice," *EJIL* 13, sayı.5 (2002): 1261.

15 JelenaPejic. "Accountability for international crimes: From conjecture to reality,", *IRRC* 84, sayı. 845 (2002): 13.

16 Birol Akgün, *Yugoslavya Siyasal Sisteminin Yıkılışı* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 33-53.

17 Tevfik Odman, "Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı," *AÜHFD* 45, sayı. 1 (1996): 143-150.

oluşturmaktadır. Bu suçların başlıcaları soykırım, kasıtlı öldürme, işkence, köleleştirme ve ırza geçmedir. 1991'den günümüze kadar işlenen suçlarda yetkilidir. Mahkeme'nin Statüsü'nde ölüm cezası yoktur. Mahkeme'nin merkezi, Hollanda'daki Lahey kentindedir. Soğuk savaş sonrası ikinci *ad hoc* ceza mahkemesi ülkede yaşanan iç karışıklık ve soykırım gibi olaylar sonucunda Ruanda Hükümeti'nin isteği üzerine, BMGK'nin 995 sayılı kararıyla 08 Ağustos 1994 tarihinde kurulmuştur. Bu mahkemenin işleyişi ve kuruluşunda EYUCM örnek alınmıştır. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi 1 Ocak 1994-31 Aralık 1999 tarihleri arasında Ruanda'da gerçekleştirilen uluslararası insancıl hukuk kurallarının ihlallerini yargılamakla görevlidir. Mahkeme 1995 yılında göreve başlamıştır. Yargılama sonucunda zamanın Ruanda'nın Taba kasabası belediye başkanı Jean-Paul Akayesu soykırım ve insanlığa karşı suçlardan ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmiştir.[18]

Sonuç olarak, hukuka uygunlukları yönünden var olan suçların cezasını vermek ve adaleti sağlama konusundaki yetersizliklere, karşılaşılan zulümlere ve zorluklara, mahkemelerin yapısal kusur ve zayıflıklarına rağmen Nürnberg, Tokyo, Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, sürekli nitelikte bir uluslararası ceza mahkemesi kurulmasında büyük ölçüde paya sahiptir.[19]

Ancak *ad hoc* ceza mahkemeleri kuruluşları bakımından eleştirilere uğramışlar ve BMGK'nin BM Şartı'nın 41. maddesindeki barışçıl önlemleri çerçevesinde mahkeme kurma yetkisinin olup olmadığı tartışma konusu olmuştur.[20] Bu bakımdan bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasında, uluslararası genel bir uzlaşının gerekli olduğu düşüncesi ağır basmıştır.[21]

Ad hoc ceza mahkemeleri uluslararası toplumda sürekli bir mahkemenin kurulması fikirlerini doğurmuş, UCM'nin kurulması için ilk çalışmalar Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Hukuk Komitesi'nin çalışmaları

18 ICTR, *The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, Judgement, June 1, 2001, erişim Haziran 20, 2018, http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/ files/case-documents/ictr-96-4/appeals-chamber-judgements/en/010601.pdf.

19 Paul Tavarnier, "The Experience of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda," *IRRC* 321 (1997), erişim Haziran 20, 2018, https://www.icrc.org/eng/resources/documents/ article/other/57jnyy.htm; Hacı Sarıgüzel, "Uluslar Arası Ceza Mahkemesi," *UMD* 3, sayı. 3 (2013): 233-236.

20 Danesh Sarooshi, "The Powers of the United Nations Criminal Tribunals," *UNYB* 7 (2003): 143- 147.

21 Tevfik Odman, *Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı,* 145.

çerçevesinde 1998 yılında Roma'da toplanan Konferans'ta sonuca bağlanmıştır. 17 Temmuz 1998'de UCM'yi kuran Roma Statüsü 7 ret oyuna karşılık, 120 kabul oyu, 21 çekimser oy ile kabul edilmiştir.[22] Roma Statüsü'nün "Başlangıç" Bölümünde de belirtildiği gibi Mahkeme'nin kuruluşu yakın geçmişte yaşanan dehşet verici ağır suçların ulusal ve uluslararası bir düzeyde iş birliği ile cezasız kalmamasını sağlamak, insanlığın kopmak üzere olan bağlarını adalet ile onarmaktır.

Mahkeme; başkanlık, ön-yargılama, yargılama ve temyiz bölümleri, savcılık bölümü ve yazı işleri bölümünden oluşur. UCM, "yüksek ahlaki değerlere, tarafsız ve bütüncül karakterlere sahip olan ve kendi devletlerindeki en yüksek yargı makamlarına atananlarda aranan niteliklere sahip" ceza ve ceza usul hukuku, uluslararası hukuk, uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları alanlarında yetkin on sekiz yargıçtan oluşur ve taraf devletlerin gösterdiği adaylar içerisinden dokuz yıl için seçilirler. UCM'nin 1/3'ü her üç yılda bir yenilenir. Başkan ve yardımcıları yargıçlar arasından mutlak çoğunluk ile seçilirler (Roma St. M. 36). Savcı, sözleşmeci devletlerin oluşturduğu Taraf Devletler Kurulu tarafından gizli oy ve salt çoğunluk ile yenilenemez dokuz yıl için seçilir. Yardımcıları da, savcının göstereceği adaylar tarafından aynı yolla seçilir (Roma St. M. 42/4). UCM'nin Merkezi ve Yazı işleri Lahey'dedir (Roma St. M. 43). UCM'yi kuran Roma Statüsü, 60 ülkenin onayının tamamlandığı 11 Nisan 2002'de yürürlüğe girmiş ve UCM çalışmaya başlamıştır. 1 Haziran 2018 itibari ile 123 Devlet Roma Statüsü'ne taraftır, 15 devlet ise Statü'yü imzalamış ancak henüz kabul etmemiştir. ABD hazırlanmasında etkin rol oynamışsa da, Statü'yü 31 Aralık 2000'de imzalamasına karşın onaylamamıştır. Bunun başlıca nedeni Amerikan askerlerinin uluslararası operasyonlar nedeniyle yargılanmasından çekinilmesidir. Rusya Federasyonu ise 13 Eylül 2000 tarihinde imzalanmış, ancak onaylanmamıştır. Rusya Federasyonu 30 Kasım 2016 tarihinde, BM Genel Sekreterini resmen "Rusya Federasyonu'nun UCM'nin Roma Statüsü'ne taraf olmayı istemediğini" bildirmiş,[23] ancak imzasını henüz geri çekmemiştir. Bu durum da 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 18/b ve geleneksel uluslararası hukuk bakımından Rusya'nın imzasına karşıt bir tutum

22 UN A/CONF.183/10. Final act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the establishment of an International Criminal Court. June 17, 1998, erişim Haziran 20, 2018, http://legal.un.org/icc/statute/ finalfra.htm.

23 Statement by the Russian Foreign Ministry, Kasım 16, 2016, erişim Eylül 19, 2018, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2523566.

sergilememesini gerektirir. Türkiye ise Roma Konferansı'nda yer almasına karşın Statü'yü imzalamamıştır. Türkiye, 2004 yılında yapılan değişiklik ile Anayasa'nın 38. Maddesi'ne vatandaşın suç işleme nedeniyle yabancı ülkeye verilmeyeceği hükmüne UCM açısından istisna getirilmiştir. Ancak Türkiye, Roma Statüsü'nü imzalamaktan kaçınmıştır. Türkiye'nin Statü'yü imzalamama nedenleri olarak şunlar gösterilebilir:[24]

(1) İnsanlığa karşı suçların ve saldırı suçunun tanımının ve kapsamlarının Statü'de yeterince açık ve net olmaması;

(2) Uyuşturucu ve Terörizm gibi suçların Statü kapsamında yer almaması;

(3) Bir ülkenin toprakları üzerinde süren uzun süreli silahlı mücadelelerin Mahkeme'nin yargı yetkisine girmesi ve terör ile mücadele çerçevesinde çekinceler;

(4) Statü ile ulusal mevzuatın uygun hale getirilmesine ilişkin olarak yapılan düzenlemelerin beklenmesi.

Filistin, 29 Kasım 2012'de BM Genel Kurulu tarafından "üye olmayan gözlemci devlet" olarak kabul edilmiştir.[25] Filistin Devleti Roma Statüsü'ne 2 Ocak 2015'de taraf olmuş ve Statü, Filistin açısından 1 Nisan 2015'de yürürlüğe girmiştir. Filistin, Statü'ye taraf olurken UCM'nin yargı yetkisini 13 Ocak 2014 itibari ile tanıdığını bildirmiştir.[26] İsrail ise Roma Statüsünü hiçbir zaman imzalamamış ve UCM'nin yargı yetkisini tanımamıştır.

Uluslararası ceza yargısının yetki alanına giren "uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçların" soruşturulması ve sorumlularının cezalandırılmasında esas yetki ve sorumluluk, ulusal ceza yargılarının yetkisindedir. Öte yandan, UCM ulusal yargıların tamamlayıcısı olarak görev alır (Roma St. M. 1). Bu çerçevede devletler, kendi yargı yetkileri içerisine giren durumlarda sorumluları yargılamak ve cezalandırmak ile bağlıdırlar. Ancak, ulusal yargının etkisiz kaldığı, yargılama konusunda

24 Müge Çetin, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu," *Ankara Barosu Dergisi*68, sayı. 3 (2010): 356-357; M. Yasin Aslan, "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri,"*AÜHFD*56, sayı 4 (2007): 76.

25 GA Res. 67/19, 29 November 2012.

26 ICC, Ratification and Implementation Status, The State of Palestine, erişim Eylül 19, 2018. https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/asian%20states/Pages/Palestine.aspx.

isteksiz ya da yetersiz olduğu bu tür insanlık ve savaş suçlarının cezasız kalmaması için UCM devreye girebilmektedir (Roma St. M. 17/2-3).

UCM'nin kuruluşundan itibaren etkinliği hakkında hukuki olma ve politik olma çerçevesinde bir tartışma sürmektedir. Her ne kadar UCM bir hukuksal yapı olsa da etkin aktörler, özellikle de BMGK'nın yetkileri nedeniyle geniş şekilde politikleşmek ile eleştirilmiştir. Bazı yazarlar, uluslararası ceza hukukunun Batılı devletler tarafından kendi hukuk ve yönetim felsefeleri çerçevesinde geliştirildiğini, ancak bu devletlerin uluslararası ceza hukukunu kendileri dışındaki aktörlere, özellikle de Afrika ülkelerine uyguladıklarını ve kendilerini cezasız bıraktıklarını öne sürmüşlerdir.[27] Bazı yazarlar ise BMGK'nın uluslararası ceza yargısının alanına giren suçların takibatında politik destek verdiğine ve hukuksal yönlendirici olmadığını belirtmektedirler dikkat çekmektedirler.[28]

UCM'nin yargı yetkisine giren suçlar, uluslararası toplumu bir bütün olarak ilgilendiren öz itibari ile cezasız kalmasının kabul edilemeyecek[29] en ciddi suçları ve uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlallerini kapsamaktadır.[30] Bu bakımdan Mahkeme'nin konu bakımından yargı yetkisi; soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçudur. Roma Statüsünün hazırlık çalışmaları sırasında, UCM'nin yargı yetkisine giren suçların kapsamları konusunda devletlerarasında fikir birliği sağlanmasında zorlanılmıştır.[31] Bu suçlar, Statü'nün 6., 7. ve 8. maddelerinde tanımlanmıştır. Taraf devletlerin 2/3 çoğunluğu ile kabul ettikleri "Suçun Unsurları" metni[32] Mahkeme'ye bu maddeleri yorumlamakta yardımcı olur. Bu metindeki suçların tanımları ve unsurları bir taraf devlet, mutlak çoğunlukla hareket eden yargıçlar veya savcı tarafından önerilir ve yine taraf devletlerin 2/3 çoğunluğu ile kabul edilir veya değiştirilebilir (Roma St. M. 9).

27 Ramesh Thakur, "Law, Legitimacy and United States," *Melbourne Journal of International Law*11, sayı. 1 (2010): 14-16; Mark A. Drumble. *Atrocity, Punishmentand International Law* (New York: CUP, 2007): 127-128.

28 Päl Wrange, "The Crime of Aggression and Complementarity,"*International Criminal Justice: Lawand Practice from the Rome Statute to Its Review* içinde, der.Roberto Bellelli (New York: Ashgate, 2010): 606-607.

29 Yusuf Aksar, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış," *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*1, sayı. 3 (2005): 2.

30 Gideon Boas, James L. Biscoff, ve Natakie L. Reid. *Element of Crimesunder International Law* (New York: CUP, 2008): 8 (dn 7 – 8).

31 Arzu Alibaba, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu," *AÜHFD* 49, sayı. 1 (2000): 191-192.

32 ICC, *Elements of Crimes*, 2011, erişim Haziran 20, 2018, https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ 336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/Elements Of Crimes Eng.pdf.

Soykırım Suçu: Soykırım suçunun tanımına, soykırım suçu sayılabilecek eylemlere, Roma Statüsü'nün 6. maddesinde yer verilmiştir. Roma Statüsü'nün 6. maddesinde yer alan soykırım suçunun unsurları esasen 9 Aralık 1948 Tarihli "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"nden alınmıştır. Roma Statüsü'nün amaçları bakımından; ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki eylemlerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturur:

(a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;

(b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;

(c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;

(d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbir almak;

(e) Gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletmek.

İnsanlığa Karşı Suçlar: İnsanlığa karşı suçların tanımı, Roma Statüsü'nü 7. maddesinde açıklanmıştır. Roma Statüsü amaçları bakımından "insanlığa karşı suçlar," herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:

(a) öldürme;

(b) toplu yok etme;

(c) köleleştirme;

(d) nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli;

(e) uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsetme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme;

(f) işkence;

(g) ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri;

(h) Mahkemenin yetki alanındaki herhangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm;

(i) zoraki kayıplar;

(j) ırk ayrımcılığı (apartheid) suçu;

(k) kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler.

Roma Statüsü Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinin getirdiği ölçütleri takip ederek insanlığa karşı suçun oluşmasını bir silahlı çatışma çerçevesinde ve herhangi bir sivil topluluğa karşı yaygın veya sistematik bir saldırı düzenlenmesi olarak tanımlamıştır. Sistematiklik ise, suçun bir plan veya politik çerçevede işlenmesi anlamına gelerek mağdur insan sayısının çok olmasını yaygınlık ile ifade etmektedir.[33]

Öte yandan, 2012 yılında Mali davasında, ilk kez Dünya Mirası Listesi'nde bulunan kültürel eserlere zarar verdiği için ve "insanlığa karşı suç işlemekten" dava açılmıştır. 1973 Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi içeriğinde kültürel miraslara zarar vermek, tahrip edip yok etme teşebbüsünde bulunmak, savaş suçu sayılmıştır.[34] UCM Savcısı, 2016 Siyaset Belgesi'nde çevrenin tahrip edilmesi ve doğal kaynakların yasadışı sömürüsü hakkında da duyarlı olacaklarını ve isteyen devletlerle iş birliği yapacaklarını açıklamıştır.[35]

Saldırı Suçu: 2. Dünya Savaşı öncesi dönemde devletlerin savaş yapma hakları olduğu her zaman kabul edilmiş bir hak olarak görülmüştür.

33 Simon Chesterman, "An Altogether Different Order: Defining the Elements of Crimes against Humanity,"*Duke Journal of Comparative and International Law* 10 (2000): 328-329.

34 ICC, *"Situation in Mali",*Office of the Prosecutor, Ocak 16, 2013, 24-25, erişim Haziran 21, 2018, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/SASMaliArticle53_1PublicReportENG 16Jan2013.pdf. Mali soruşturması 2012 yılından itibaren ülkede işlendiği iddia edilen savaş suçlarına odaklanmıştı. İç karışıklıklar sırasında içlerinde Dünya kültür mirası sayılan 14. yy.dan kalma dokuz ayrı türbenin de bulunduğu dini amaçla kullanılan tarihi yapı ve anıtları tahrip etmekle suçlanan Ahmet El-Faqi 27 Eylül 2016 tarihinde 9 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. *The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi*, ICC-01/12-01/15.

35 ICC, "*Policy Paper on Case Selection and Prioritisation*", Office of the Prosecutor. September 15, 2016, 14, erişim Haziran 21, 2018, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20160915_OTP-Policy_Case-Selection_Eng.pdf.

Savaş ve saldırının yasaklanması çabaları ağırlıklı olarak; 19. yy.'da Briand Kellogg Paktı, Lahey Sözleşmeleri ve en sonu Milletler Cemiyeti girişimi ile uluslararası toplumun gündemine girmiştir. Ne var ki, iki Dünya Savaşı engellenememiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası toplum, barışı bozmaya yönelik işlenen tüm suçların cezalandırılması gerektiği düşüncesini benimsemiştir. BM Şartı Madde 2/4, açıkça silahlı güce başvurmayı yasaklamıştır. Güç kullanma yasağının istisnaları yine BM Şartı içerisinde meşru müdafaa hakkı (M. 51) ve BMGK'nın aldığı önlemler olarak sayılmıştır. Saldırı suçu, BM Şartı'nda getirilen silahlı güç kullanma yasağının ihlal edilmesidir.

Saldırı suçu, Roma Statüsü'nde UCM'nin yargı yetkisine giren suçlar arasında sayılmış olmasına karşın tanımı ileriye bırakılmıştır. 1974 tarihinde BM Genel Kurulu saldırıyı bir devletin başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına karşı zarar verecek uluslararası hukuka aykırı, uluslararası toplumca rahatsız eden kuvvet kullanımı ve bunda sorumlu olan karar ve icra makamlarında bulunan üst düzeydeki askeri, siyasi, idari liderlerin cezalandırılması şeklinde tanımlanmıştır.[36] "Suçun Unsurları" metni de bu tanımı teyit ederek saldırı suçunu BM Şartı'nda getirilen saldırı yasağının ihlalinin oluşturduğunu belirtir.[37]

Savaş Suçları: Savaş suçlarını, uluslararası silahlı çatışmaların taraflar arasında asgari insancıl hukuk kurallarının ve standartlarının oluşturduğu normların ihlali oluşturmaktadır. Savaş suçları esasen 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve ekleri ile maddileştirilmiştir. Asgari insancıl hukuk sivillerin silahlı çatışmalarda hedef olmalarını ve zarar görmelerini engellemeye ve bu çerçevede insanca yaşamak için vazgeçilmez haklarını korumaya yönelik oluşmuştur. Roma Statü'sünün 8. Maddesinin bu çerçevede saydığı savaş suçları ana başlıkları ise şöyledir:

(a) 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı fiiller,

(b) Uluslararası hukukun mevcut sistemi içerisinde, uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin diğer ciddi ihlalleri,

36 GA Res. 3314, Definition of Agression, 14 December 1974.

37 ICC, *Elements of Crimes*, 43.

(c) Uluslararası nitelik taşımayan bir silahlı çatışmada, 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin müşterek 3. maddesinin ciddi ihlalleri; yani, silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları ile hastalık, yaralanma, gözaltı veya herhangi bir başka nedenle savaş dışı kalmış olanlar dâhil olmak üzere çatışmalarda aktif olarak yer almayan kişilere karşı işlenen fiiller.

(d) Mevcut uluslararası hukuk çerçevesinde, uluslararası karakterde olmayan ancak silahlı çatışmalarda uygulanabilir hukukun ve teamüllerin diğer ciddi ihlalleri.

Roma Statü'sü 8. Maddesi savaş suçlarını üç grup altında toplamıştır: Birinci grubu, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin kapsadığı suçlar oluşturmuştur. Başka bir deyişle ilk grup savaş suçları, Cenevre Sözleşmelerinin koruduğu sivil ve savaşamayacak durumdaki askerler ile askeri mahkumların kasten öldürülmesi, işkence yapılması, köle olarak çalıştırılmaları, mallarına keyfi olarak el konulması veya yağmalanması gibi durumları içermektedir. İkinci grupta ise, savaş hukuku ve savaş hukukuna ilişkin örf ve âdet kurallarının ihlali savaş suçu sayılmıştır. Bu bölümde uluslararası insancıl hukukun yerleşik kuralları göz önüne alınmaktadır. Bu grup, sivillere kasten zarar verme, savunmasız ve askeri hedef oluşturmayan meskûn mahallerin tahrip edilmesi, karşı tarafa ait asker ve sivillerin düşmanca öldürülmesi, köle yapılması veya hukuk kişisi sayılmaması, sağlık kuruluşları veya kültürel varlıklar gibi ayırt edici işaret taşıyan yerlere saldırı, 15 yaşından küçükleri savaştırmak ve benzer nitelikli geniş bir suç listesi saymaktadır. Üçüncü grup ise, uluslararası niteliğe sahip olmayan silahlı çatışmalarda işlenmiş eylemlerdir. Uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası niteliğe sahip olmayan ancak silahlı çatışmalarda uygulanabilir kuralların ve teamüllerin ciddi ihlali bu kapsama girmektedir. Uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda doğrudan yer almayan sivil nüfusa kasten saldırı, işkence, köle olarak çalıştırma, 15 yaşından küçüklerin silahlı çatışmalara sokulması, talan etme, dini, eğitim, sanat, bilim veya hayır amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere bilerek saldırı düzenlenmesi bu grup altında suç sayılan eylemler arasındadır.

Mahkeme'nin Kişi ve Yer Bakımından Yargı Yetkisi

UCM, taraf devletlerin uyrukları ya da toprakları üzerinde işlenen suçlarla ilgili yargı yetkisine sahiptir. Bir suç, bir taraf devlet bayrağı

taşıyan gemi ya da uçakta gerçekleşmişse de UCM'nin yargı yetkisi doğar (Roma St. M. 12/2a-b). Öte yandan, söz konusu suç Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devlet uyruğu tarafından işlenmiş ya da topraklarında işlenmiş ise bu devlet bir bildirge ile suç konusu olayla ilgili UCM'nin yargı yetkisini geçici olarak tanıyabilir (Roma St. M. 12/3). UCM'de devletler değil, suçu işleyen gerçek kişiler yargılanır (Roma St. M. 25/1). Mahkeme'nin yargı yetkisi yalnızca gerçek kişileri kapsar ve örgütler, devletler yargılanamaz. Kişiler, Roma Statüsü'nde sayılan Mahkeme'nin konu bakımından yargı yetkisine giren suçlardan şahsen sorumludurlar (Roma St. M. 25/2). Kişinin cezai sorumluluğu, Roma Statüsü'nde sayılan suçlardan en az birini işlemesi, katkıda bulunması, işlenmesine yardım etmesi veya kolaylaştırması, emri vermesi, teşvik etmesi, ikna etmesi gibi durumlarda doğmaktadır (Roma St. M. 25/3). Suçlanan kişinin birden fazla devlet uyrukluğu taşıması durumunda UCM, "etkin uyrukluk" ilkesine göre değerlendirme yapacaktır. Bu durumda, biri Statü'ye taraf, diğeri olmayan iki uyrukluk taşıyan bir kişi Statü'nün Madde 5/1'de gösterilen suçlardan birini işlemesi durumunda, UCM kişi bakımından yargı yetkisini bu kişinin etkin uyrukluğuna bakarak belirleyecektir.[38]

Mahkeme'nin Zaman Bakımından Yetkisi

UCM'nin yargı yetkisi, Roma Statüsü'nün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, yani 11 Nisan 2002'den sonra işlenmiş suçları kapsamaktadır. Bu tarihten önce işlenmiş suçlar, UCM'nin yargı yetkisine girmediği için EYUCM görevine devam etmektedir ve dosyalarını UCM'ye devretmemiştir. Bu tarihten önce işlenmiş suçların soruşturulması ve yargılanması için yine BMGK kararı ile *ad hoc* uluslararası ceza mahkemelerinin kurulabilmesi söz konusu olabilecektir.

Roma Statüsü'nün yürürlüğe giriş tarihinden sonra, Statü'ye taraf olan devletler açısından ise UCM'nin zaman bakımından yargı yetkisi Statü'nün o devlet için yürürlüğe giriş tarihinden itibaren doğmaktadır. Ancak Statü'nün yürürlüğe girişinden sonra taraf olmuş bir devlet, yapacağı bir bildirimle daha önceki bir suç ile ilgili de UCM'nin yargı yetkisini kabul edebilir. Bu bildirim genel olabileceği gibi bir olay hakkında tek seferlik bir kabul şeklinde de olabilmektedir. Bu bildirim, taraf olunmasından önceki bir olayla ilgili UCM ile iş birliğini de

38 Markus Wagner, "The ICC and Its Jurisdiction: Myths, Misperceptions and Realities,"*UNYB* 7 (2003): 483.

kapsamaktadır. Ancak her durumda UCM'nin yetkisi 11 Nisan 2002 öncesine taşınamayacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi Filistin Devleti için Statü 1 Nisan 2015'de yürürlüğe girmiştir, ancak Filistin Statü'ye taraf olurken UCM'nin yargı yetkisini 13 Ocak 2014 itibari ile tanıdığını bildirmiştir.

Soruşturma Açılma Yolları

UCM'de yargı yetkisine giren suçlarla ilgili üç yolla soruşturma açılabilmektedir (Roma St. M. 13): (a) bir taraf devletin başvurusu (Roma St. M. 14); (b) Savcının devletlerden, BM organlarından, hükümetler arası veya hükümet dışı örgütlerden ya da uygun gördüğü diğer güvenilir kaynaklardan aldığı bilgilere dayanarak kendiliğinden soruşturma başlatması (Roma St. M. 15); ve (c) BM Güvenlik Konseyi'nin savcılığa başvurusu. Roma Statüsü dava açma sürecinde ön-inceleme için dört aşama öngörmektedir. Savcı ilk aşamada, bir taraf devletten gelen ya da kendiliğinden ele aldığı bir olayın açıkça UCM'nin yargı yetkisinin dışında olup olmayacağını incelemektedir. Açıkça UCM'nin yargı yetkisi dışında kalan başvurular doğrudan reddedilmektedir. Bu aşama geçildiğinde savcı tüm ilgili devletlere bir bildirim yapmaktadır. Savcı, ilgili devletlerden gelen ve kendi topladığı bilgiler çerçevesinde söz konusu olay hakkında UCM'nin zamansal yer bakımından, kişi bakımından ve konu bakımından yargı yetkisinin olup olmayacağını derinlemesine incelemekte ve sürece devam edilip edilmemesine karar vermektedir. Üçüncü aşamada, özellikle olay ve ilgili kişiler hakkında yargı yetkisi bulunacak devletlerden gelen bilgiler çerçevesinde ulusal düzlemde etkin bir soruşturma olup olmadığını ve olayların ağırlığının, ölçüsünün, doğasının ve etkilerinin UCM'de yargılamayı gerektirip gerektirmediğini detaylı olarak inceler. Dördüncü aşamada ise bu davanın adaletin sağlanması ve mağdurların iyiliği bakımından katkısı olup olamayacağını tespit eder. Savcı, bir devletin başvurusu üzerine ya da kendiliğinden soruşturma başlatmaya karar verirse, tüm ön incelemeleri sonucunda davanın UCM'nin yargı yetkisi içinde olduğu ve soruşturmanın derinleştirilmesi için makul temeller bulunduğu sonucuna varırsa, ön-yargılama bürosuna başvurmakta ve ön-yargılama bürosunun değerlendirmesi ve uygun bulması ile soruşturmayı derinleştirmektedir (Roma St. M. 15). Roma Statüsü 13/b maddesine istinaden BMGK'nin kendisine sevk ettiği bir konuda ise savcı doğrudan soruşturma başlatmakta ve dava açılmaktadır.

Taraf Devletlerin İşbirliği

UCM, kendine ait bir kolluk kuvveti ya da askeri güce ve ulus üstü yetkilere sahip değildir. Bu bakımdan bilgi paylaşımı, şüphelilerin tutuklanması, sanıkların UCM'nin Lahey'deki tutuk evine teslimi, mallarının dondurulması, kararların uygulanması ve benzer konularda taraf devletlerin iş birliğine gereksinim duyulmaktadır. Roma Statüsü 86. Madde, "taraf devletler bu Statü'deki hükümlere uygun olarak Mahkemenin yargı yetkisine giren suçların soruşturulmasında ve yargılanmasında Mahkeme ile tam bir iş birliği yaparlar" demektedir. Mahkeme, bir şüphelinin veya sanığın tutuklanmasını veya Mahkeme'ye teslim edilmesini, talebini destekleyici belge ve diğer malzemeyle birlikte, söz konusu şahsın bulunabileceği yetki alanı içinde bulunabileceği devletten isteyebilir ve bu devletin söz konusu şahsı tutuklaması ve teslim etmesi için iş birliği talebinde bulunabilir. Taraf devletler, ulusal mevzuatları gereğince, tutuklama ve teslim etme taleplerine uyarlar (Roma St. M. 89/1).[39] Taraf devletler ayrıca, UCM'ye kimlik ve malların yerinin tespiti, belgelere ulaşma, ifade alma, mezarlıklar dâhil ilgili yerlerin aranması ya da açılması, arama ve el koyma gibi konularda UCM ile iş birliği yaparlar (Roma St. M. 93/1). Taraf devlet, savcının ve Mahkeme'nin iş birliği taleplerine Roma Statüsü ile üstlendiği şekilde uymaz ise, UCM bu durumu Taraf Devletler Kurulu'na veya konu BMGK tarafından UCM'ye getirilmiş ise BMGK'ya bildirir. Ancak Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir

39 Türkiye Roma Statüsü'ne taraf olmamak ile birlikte 7 Mayıs 2004 tarihli 5170 sayılı kanun ile Anayasa'nın 38. Maddesinin son fıkrası "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez" şeklinde değiştirilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'ya soykırım (m. 76) ve insanlığa karşı suçlar (m. 77) alınmıştır. Türkiye savaş suçları ve saldırı suçlarını düzenlememiştir. TCK 13. maddesi göre bu suçları "işleyen Türk vatandaşı ya da yabancı hakkında, suç Türkiye dışında işlenmiş olsa dahi, Türk kanunları uygulanır" diyerek bu ağır suçlar açısından evrensel yetki ilkesini benimsemiştir. Ayrıca *bkz*. Serhat Sinan Kocaoğlu, "Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Perspektifinden Evrensellik İlkesi,"*Ankara Barosu Dergisi,t* 68, sayı. 1 (2010): 76. 4 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 64/1. maddesi c fıkrasında 1951 BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme madde 1/F kapsamındaki fiillerden suçlu olduğuna ilişkin güçlü şüphe bulunan kişilerin uluslararası koruma başvurularının kabul edilmeyeceğini belirtmektedir. 1951 Sözleşmesi'nin 1/F maddesi şöyledir:

Bu Sözleşme hükümleri:

(a) barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;

(b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;

(c) Birleşmiş Milletler 'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna;

dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.

devletin UCM ile iş birliği yapma ve yukarıda sayılan konularda yardımcı olma sorumluluğu BMGK'ya karşı sorumlulukları dışında yoktur.

BM Güvenlik Konseyi'nin Yeri ve Yetkileri

Roma Statüsü çerçevesinde BMGK'nin iki yetkisinin olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki UCM'de bir davanın açılması diğeri ise bir davanın durdurulması yönündedir.

Dava Açma

UCM'nin yargı yetkisi, evrensel ve ulus üstü bir nitelik taşımamaktadır. Öte yandan UCM'nin etkinliği yargı yetkisinin evrenselleşmesi ile doğrudan bağlantılıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi UCM'nin yer bakımından yargı yetkisi, Roma Statüsü'ne taraf devletleri kapsamaktadır. Devletlerin UCM ile iş birliği sorumlulukları da bu çerçevede kalmaktadır. Bu durum, Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerin ülkelerinde ağır insanlık dışı suçlar, savaş suçları hatta soykırım suçu işlemiş kişiler hakkında dava açılamamasına, hesap vermeden kaçmalarına neden olabilecektir. Uluslararası yargı bakımından yerleşmiş *Monetary Gold* ilkesi[40] uyarınca bir uluslararası yargı makamının önündeki davada yer almayan, rızasını vermemiş bir devlet için sonuç doğuracak bir konuda yargı yetkisi bulunmaz. BMGK'nin bir konuyu, UCM savcısına sevk etmesi, bu olmayan rızanın yerini almaktadır ve UCM Statüsü'ne taraf olmayan devletin sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır.[41]

Yukarıda da belirtildiği gibi, BMGK, UCM'nin konu bakımından yargı yetkisi içerisindeki bir olayı soruşturulması için savcılığa sevk edebilir

40 Arnavutluk Merkez Bankasına ait olan ve Roma'da bulunan altınlara II. Dünya Savaşı sırasında Almanya tarafından el konulmuş ve altınlar savaş sonrası Fransa, İngiltere ve A.B.D'de ortaya çıkmışlardır. İtalya ve Arnavutluk altınlar üzerinde hak iddia etmişlerdir ve kurulan hakemlik mahkemesi Arnavutluk lehine karar vermiştir. Bunun üzerine İtalya üç devlet aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunmuş ancak Arnavutluk davada taraf olmamıştır. Uluslararası Adalet Divanı 1954'te "yasal çıkarlarının yalnızca etkilenmeyecek aynı zamanda da verilecek kararın özünü oluşturacak" tarafın yokluğunda yargı yetkisinin olmadığına karar vermiştir. *Case of Monetary Gold Removed from Rome in 1943*, Judgement of 15 June 1954; UN, *Summaries of Judgements, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice 1948-1991*, erişim Eylül 20, 2018, http://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1.pdf, 30.

41 Daniel Boneliel ve Perry Ronen, "Israel, Palestine and the ICC," *Michigan Journal of International Law,* 32 (2010): 123.

(Roma St. M. 13/b). BMGK bu yetkisini bugüne kadar 31 Mart 2005 Tarihli 1593 sayılı kararnamesi ile Darfur (Sudan) ve 15 Şubat 2011 Tarihli 1970 sayılı kararnamesi ile Libya ile ilgili olarak iki defa kullanmıştır.

BMGK bu yetkisini, BM Şartı'nın 39-51. maddeleri arasındaki "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlıklı VII. Bölümü çerçevesinde kullanmaktadır. BMGK'nin BM Şartı çerçevesindeki görev ve yetkileri tüm BM üye devletlerini bağlamaktadır. Bu bakımdan bugüne kadar bu çerçevede oluşmuş bir içtihat ya da yapıla geliş haline dönüşmüş bir uygulama olmamasına karşın bir olayın UCM Savcılığına BMGK tarafından sevk edilmesi, UCM'nin kişi ve yer bakımından yargı yetkisini BM üyesi 193 devlete ve uyruklarına genişleteceğini öngörebiliriz. Öte yandan, UCM'nin konu ve zaman bakımından yetki sınırlarını değiştirmemektedir. BMGK'nin bir olayı UCM'ye sevk etmesi kararname ile olmaktadır. Bu durumda sevk, BMGK'nin karar alma kurallarına uygun olmalıdır. Buna göre beş daimî üyenin veto hakkını kullanmaksızın, on beş üyeden dokuzunun katılımıyla sevk gerçekleşebilir (BM Şartı madde 27).

Bu durumda BMGK'nin bir olayı UCM'ye sevk etmesi yalnızca UCM'nin zaman bakımından yargı yetkisini etkilemediği, bu davalarda tüm BM üye devletlerinin UCM ile iş birliği yapma zorunluluğu getirdiği düşünülebilir. Bu çerçevede, BM Şartı madde 49 gereği tüm BM üyelerinin, BMGK'nın kararlaştırdığı önlemlerin yürütülmesinde birbirlerine karşılıklı yardımcı olmak için iş birliği yapmaları hükmü *mutadismutandis* tüm BM üyelerine UCM soruşturma ve yargılamasında da iş birliği yapma sorumluluğu yüklemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, BMGK kararı ile UCM'ye sevkedilen Sudan ve Libya olaylarında her iki devlet de Roma Statüsü'ne taraf değillerdir ve Libya Başkanı Kaddafi ile Sudan Devlet Başkanı El-Beşir de Roma Statüsü'ne taraf olmayan ülke uyruklarıdırlar. Buna göre normal olarak yer ve kişi bakımından UCM'nin yargı yetkisi olmamasına karşın BMGK kararı sonucu her iki olayda da UCM savcılığı tarafından El-Beşir[42] ve Muammer Kaddafi[43] hakkında soruşturma başlatılmıştır. Bu durumda, yukarıdaki yorum ve görüşe koşut olarak UCM savcısının El-Beşir'i

42 *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09. UCM, El-Beşir hakkında 4 Mart 2009 ve 12 Haziran 2010 tarihlerinde iki yakalama emri çıkartmıştır. Dava, El-Beşir yakalanıp UCM'ye teslim edilene kadar askıya alınmıştır.

43 *The Prosecutor v. Muammar Mohammed Abuminyar Gaddafi, Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi*, ICC-01/11-01/11. Soruşturma 22 Kasım 2011 tarihinde Muammer Kaddafi'nin ölümü üzerine kapatılmıştır.

tutuklama ve teslim etmesi için yalnızca Roma Statüsü'ne taraf devletlerden değil taraf olmayan BM üyesi devletlerden de yardım isteyebilme yetkisi ve bu devletlerin de yardım etme sorumluluğu olduğu düşünülebilir. Aksi davranışlarda, durum BMGK'ya bildirilecektir (Roma St. M. 87/5b) ve yaptırım kararı yine BM Şartı çerçevesinde BMGK'ya ait olacaktır (BM Şartı M. 41-42). UCM savcısı, El-Beşir'i teslim etmeleri için daha önce Roma Statüsü'ne taraf Güney Afrika Cumhuriyeti'nden ve taraf olmayan Türkiye'den taleplerde bulunmuştur.[44] Her iki devlet de bu taleplere uymamıştır ve şimdiye kadar herhangi bir yaptırım veya kınama ile karşılaşmamışlardır. Güney Afrika'nın tutumu üzerine UCM ön-yargılama dairesi Güney Afrika'nın Roma Statüsüne aykırı şekilde iş birliğini reddetmesini Taraf Devletler Kurulu ve BMGK'ya şikâyet etmeme kararı almıştır.[45] Ancak her iki devletin de bu tutumlarının uluslararası toplum açısından takdir edilebilir olmayacağı düşünülebilir.

Davayı Durdurma

BMGK'nin Roma Statüsü çerçevesinde bir diğer önemli rolü ve yetkisi, Roma Statüsü 16. madde uyarınca sahip olduğu bir olay veya kişi hakkında UCM'de bir soruşturulma açılmasını ya da açılmış bir soruşturma ve yargılamayı 12 ay süreyle durdurabilme yetkisidir. Bu yetki oldukça siyasi içeriğe sahip görünmekte ve sürekli üyelerden biri karşı çıkmaması şartıyla dokuz BMGK üyesinin uzlaşması ile UCM'nin yargı yetkisine girecek kadar ağır ve ciddi bir suçun cezasız kalmasını sağlayabilecek bir olasılık ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Roma Statüsü'nün hazırlık çalışmaları sırasında da bazı ülkeler bir yargı makamının siyasi bir organın kararlarına bağlı olmaması gerektiğinin altını çizmişlerdir.[46] Bu yetki, BMGK'nin, BM Şartı 39. maddesi çerçevesinde "barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eyleminin doğup doğmadığını saptama" yetkisine dayandırılmaktadır. Bu çerçevede BMGK, UCM'nin yargı yetkisine giren "saldırı suçu"nu tespit etmekle sorumludur. Ancak Roma Statüsü ile BMGK'ya tanınan yetki "saldırı suçu"nu tespitten çok öteye gitmekte ve uluslararası

44 Hilâl Kaplan, "Erdoğan: Bizden Ömer El Beşir'i tutuklamamızı istediler", *Sabah*, Aralık 28, 2017, erişim Haziran 19, 2018, https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/12/28/erdogan-tutuklayin-dediler-gulduk-gectik.

45 ICC, "Al-Bashircase: ICC Pre-Trial Chamber II decides not to refer South Africa's non-cooperation to the ASP or the UNSC", *ICC Press Release*, Haziran 06, 2017, erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1320.

46 Wagner,*The ICC and Its Jurisdiction: Myths, Misperceptions and Realities*, 497.

toplumun barış ve düzenini bozucu eylemler hakkında belirleyici rol vermektedir. Bu şekilde BMGK, gerekli gördüğü durumlarda uluslararası toplum açısından ağır ve göz ardı edilemez insanlık suçlarının ve savaş suçlarının, hatta soykırım suçunun yine "*uluslararası toplumun düzeni*" gerekçesiyle cezasız bırakılmasına karar verebilecektir. Oysa BM Şartı ve uluslararası hukuk BMGK için böyle bir rol öngörmemektedir.

BMGK bu yetkisini bugüne dek sadece bir kez kullanmıştır. BMGK, 12 Temmuz 2002 tarihli 1422 sayılı kararnamesi ile "*UCM'nin BMGK barışı koruma görevlerinde yer alan Statü'ye taraf olmayan ülke uyruklarına karşı hiçbir şekilde soruşturma başlatmaması ve sürdürememesi*"ni istemiştir ve bu kararname her yıl yinelenmiştir. Bu karar özellikle ABD'nin baskısıyla ve BM barışı koruma görevlerindeki güçlerin, güçlerini geri çekme tehditleriyle alınmıştır.[47] Bu şekilde, Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devlet uyruklarının BM güvenlik gücü içerisindeyken ve Roma Statüsü'ne taraf bir ülkede görevdeyken işleyebileceği olası bir insanlığa karşı suç, savaş suçu ya da soykırım suçu cezasız kalabilecektir.

BMGK'nin Roma Statüsü 16. madde uyarınca, uluslararası ceza soruşturması ya da davasını erteleme yetkisi 1422 sayılı kararname ışığında değerlendirildiğinde değişik açılardan eleştirilebilecek birçok alanı mevcuttur. Öncelikle, BM'ye üye bir ülke başta BM Şartı'nın Giriş ve ilk iki maddesinde sayılan amaç ve ilkeler ışığında "uluslararası barış ve güvenliği korumak" ve bu yolda gerekli şekilde davranmak, dünya barışını bozmamak ve korumak, ırk, cinsiyet, dil ve din başta hiçbir ayrım gözetmeksizin insan haklarına uymak ve sağlamak için çalışmak zorundadır. Ayrıca BM üyeleri imzalamış oldukları Kişisel ve Politik Haklar Uluslararası Paktı[48] ve diğer tüm insan hakları belgelerine uymak zorundadırlar. Bu çerçevede BMGK'nin, BM Şartı'nda sayılan amaç ve ilkelerine ters hareket eden ve bu ilkeleri ağır bir şekilde tehdit eden bir suçu cezasız bıraktıracak ve suçluyu koruyabilecek bir yetki kullanmamalıdır.

Öte yandan, BM çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği tesis etmekle görevli bir gücün insanlığa karşı suçları işlemesi değil, önlemesi beklenir. Bu doğrultuda uluslararası barış gücünde yer alanların bir

47 Wagner, *The ICC and Its Jurisdiction: Myths, Misperceptions and Realities*, 500.

48 Yapılış Tarihi: 16 Aralık 1966, Yürürlüğe Giriş Tarihi: 23 Mart 1976. Türkiye İmza Tarihi: 15 Ağustos 2000, RG sayı: 26250, Tarih: 5 Ağustos 2006. 20 Eylül 2018 tarihi itibari ile 172 devlet taraftır, 6 ülke imzalamış ancak henüz onay belgesini sunmamıştır.

dokunulmazlık verilmesinden öte BM ilke ve amaçlarına uygun çalışmaları yönünde teşvik edici ve denetleyici olmalıdır. Bu anlamda, BM barış gücünün işleyeceği olası bir insanlığa karşı suçun ya da savaş suçunun, UCM tarafından soruşturulması ve yargılanması bu denetleme mekanizmasının doğal ve en güçlü halkası olmalıdır.

Bir BM barış gücü, bir ülke topraklarında, BM ile ev sahibi ülke arasında yapılan bir anlaşma çerçevesinde görev yapar. Bu anlaşma ve BM Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesi[49] çerçevesinde ev sahibi devlet yargısından muaf olacak personelin sadece kendi ülke ceza yargısının yetkisine bırakılmış olmaktadır.[50]

Son olarak, Bir uluslararası mahkemenin normal dava açma yolunun taraf devletlerin ya da mağdurların şikâyeti olduğu, UCM'de de taraf devlet şikayetleri ve savcılık yoluyla dava açılabildiği, BMGK devreye girdiği Roma Statüsü 16. maddenin bir istisna hükmü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kapsayıcı ve geniş değil olabildiğince dar yorumlanması ve uygulamada da olabildiğince sınırlı kullanımı doğru olacaktır. Oysa, BMGK'nin anılan kararnamesi son derece geniş kapsamlı ve uzun süreli olduğu görülmektedir.

Bugün BMGK'nın sürekli beş üyesinden üçü, Roma Statüsü'ne taraf değildir. Roma Statüsü ABD ve Rusya Federasyonu tarafından imzalanmasına karşın onaylanmamış, Çin ise Roma Statüsü'nü hiç imzalamamıştır. Geçici üyelerin altısı Roma Statüsü'ne taraf (Bolivya, Fildişi Sahilleri, Hollanda, Peru, Polonya ve İsveç) iken, biri imzalamış ancak onaylamamış (Kuveyt), üçü ise Statü'yü hiç imzalamamıştır (Etiyopya, Kazakistan ve Ekvator Ginesi). Bu durumda güncel tabloda BMGK'nın on beş üyesinin yedisi zaten bugüne kadar Roma Statüsü'ne taraf olmamıştır.

Filistin Devleti'nin UCM'ye Başvurusu

Yukarıda da belirtildiği gibi, Filistin Devleti bir taraf devlet olarak 22 Mayıs 2018 günü UCM savcısına başvuruda bulunmuştur. Başvurunun içeriği, "Filistin topraklarının bütününde Mahkeme'nin zamansal yargı

49 Yapılış Tarihi: 13 Şubat 1946, Yürürlüğe Giriş Tarihi: 17 Eylül 1946. RG sayı: 7462, Tarih: 21 Mart 1950.

50 Marten Zwanenburg, "The Statute for an International Criminal Court and the United States: Peace keeper sunder Fire?," *EJIL* 10 (1999): 127 – 128.

yetkisi içerisine giren geçmişte bugün ve gelecekte işlenmiş suçlar"dır. Bu başvuru, Filistin'in UCM'ye yaptığı dördüncü başvurudur.

Filistin'in UCM'ye ilk başvurusu, 22 Ocak 2009 tarihinde Filistin Hükümeti Adalet Bakanı tarafından "Filistin topraklarında 1 Temmuz 2002 Tarihinden bu yana işlenen suçların soruşturulması" için yapılmıştır. Bu başvuru Filistin'in taraf devlet olmaması nedeniyle ilk aşamada kapatılmış ve soruşturma başlatılmamıştır.[51]

İkinci başvuru, Gazze'ye uygulanan ablukayı delme ve yardım ulaştırma amacıyla ve açıklamalarıyla yola çıkan Mavi Marmara yardım filosuna, İsrail'in 31 Mayıs 2010'daki müdahalesinin ardından gemilerden birinin bayrak devleti Comoros Birliği adına yapılmış 14 Mayıs 2014 tarihli başvurudur. Comoros Birliği, 18 Ağustos 2006 tarihinde Roma Statüsü'ne taraf olmuştur. Ayrıca diğer iki geminin bayrak devletleri Yunanistan ve Kamboçya da Roma Statüsü'ne taraf devletler olmaları bakımından UCM'nin üç gemide yaşananlardan dolayı yer bakımından yargı yetkisi doğmuştur.[52] Savcı, her ne kadar İsrail ve Hamas arasındaki olayların uluslararası olmayan silahlı çatışma kapsamına girdiğini tespit etse de, UCM'nin "Suçun Unsurları" metni çerçevesinde uluslararası silahlı çatışmalara uygulanan hukukun askeri işgalleri de kapsadığı ve bu bakımdan işgal sırasında işlenen suçların da savaş suçları kapsamına gireceğinden,[53] UCM'nin konu bakımından da yargı yetkisi olduğu sonucuna varmıştır. Ancak, savcı şikâyet konusunun üç gemide meydana gelen ihlallerle sınırlı olması ve Filistin topraklarındaki olayları kapsamaması nedeniyle olayların UCM'de dava açmak için yeterli ağırlık ve nitelikte bulmamış ve soruşturma açmaya gerek görmemiştir. Öte yandan savcı, İsrail-Filistin arasındaki uyuşmazlığın ve Gazze'de sivil halkın durumunun uluslararası bir sorun olduğunun ve başka bir bağlamda ele alınması gerektiğinin altını çizmiştir.[54] UCM savcısı Fatou Bensouda, uluslararası toplum ve akademik çevrelerden gelen yoğun eleştiriler üzerine bir bildiri yayınlayarak Gazze'de işlendiği iddia edilen savaş suçları ile ilgili UCM'nin devreye girmemesinin politik baskılar nedeniyle olmadığını ve davanın bir devlet ya da BMGK tarafından

51 ICC, "Situation in Palestine", *Office of the Prosecutor*, April 2, 2012, erişim Haziran 20, 2018, https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/C6162BBF-FEB9-4FAF-AFA9-836106D2694A/284387/ SituationinPalestine030412ENG.pdf.

52 ICC, "Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia", *Office of the Prosecutor*, Kasım06, 2014, 5, erişim Haziran 20, 2018, https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-COM-Article_53(1)-Report-06Nov2014Eng.pdf.

53 ICC, *Elements of Crimes*, 13 (dn 34).

54 ICC, Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia, 14 – 17.

önlerine getirildiğinde UCM'nin görevini bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getireceğini açıklamak zorunda kalmıştır.[55]

Filistin sorunuyla ilgili üçüncü başvuru 16 Ocak 2015'de yapılmıştır. Başvuru konusu "*13 Haziran 2014 sonrası Doğu Kudüs ve işgal altındaki Filistin topraklarında işlenen suçlar*" ile ilgilidir ve savcı bu başvuru ile ilgili ikinci aşama incelemesini sürdürmektedir.[56]

Filistin Hükümeti'nin Roma Statüsü'ne taraf olması ve başvurusu hakkında ilk tartışma, Filistin Hükümeti'nin bir devlet olup olmadığı noktasında çıkmıştır. Roma Statüsü madde 12/1 "*Bir devlet bu Tüzüğe taraf olmakla, ... Mahkeme'nin yargı yetkisini tanır*" demektedir. Bu bakımdan maddenin lafzi yorumu sadece devletlerin Roma Statüsü'ne taraf olabilecekleri ve başvuru yapabilecekleri yönündedir. Uluslararası hukukta genel kabul gören devlet tanımı, 1933 Montevideo Sözleşmesi'nde[57] yer alan ölçütlerdir. Bunlar; a) sürekli bir nüfusa sahip olmak; b) belirli bir toprağa sahip olmak; c) bir hükümete sahip olmak ve d) diğer devletler ile ilişki kurabilme yeteneği olarak sayılmaktadır (Madde 1). Bu bakımdan, Filistin'in devlet olarak Roma Statüsü'ne taraf olabilmesi ve başvuru yapabilmesi etkin ve egemen bir hükümetin olmadığı, dış ilişkiler kurma yeteneğinde eksiklikler olduğu gerekçeleriyle karşı çıkanlar olmuştur.[58] Ancak günümüzde uluslararası hukukta devlet olma ölçütlerini 1933 Montevideo Sözleşmesi'nin katı yorumu çerçevesinde değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Ayrıca, tam donanımlı bir devlet (*full-fledged*)[59] olmamak ya da devlet-benzeri

55 ICC, *Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda: 'The Public Deserves to know the Truth about the ICC's Jurisdiction over Palestine'*, Eylül 02, 2014, erişim Haziran 20, 2018, https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=otp-st-14-09-02.

56 ICC, "The State of Palestine, Referral by the State of Palestine Pursuantto Articlesl3(a) and 14 of the Rome Statute", *Office of the Prosecutor*, Mayıs 15, 2018, 2, erişim Haziran 20, 2018, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2018-05-22_ref-palestine.pdf.

57 Devletlerin Hakları ve Sorumlulukları Sözleşmesi, 20 Aralık 1926.

58 Yaël Ronen, "ICC Jurisdiction over Acts Committed in the Gazza Strip: Article 12(3) of the ICC Statute and Non-State Entities,"*Journal of International Criminal Justice* 7, sayı. 1 (2010): 13-21.

59 Uluslararası hukukun tam donanımlı bir öznesi olarak yeni bir devletin kurulmasının ancak var olan devletlerin iradeleri ve rızaları ile gerçekleşebileceği görüşü için *bkz*. Malcolm N. Shaw, *International Law*, 5. Baskı, (Cambridge: CUP, 2003): 368-369. Bir devletin uluslararası hukuk öznesi olarak kabul edilmesi için devlet olma ölçütlerini (toprak, sürekli bir halk, etkin bir hükümet ve uluslararası ilişkiler kurabilme yetisi) karşılamasının ve bağımsızlık ilanının yeterli olmadığı ancak tüm uluslar topluluğu tarafından meşru ve hukuksal görülmesi gerektği yönünde görüşler için bkz. Christian Hillgruber, "The Admission of New States to the International Community," *EJIL* 9 (1999): 494-495. Genel olarak Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilme yeni bir devletin uluslar topluluğunun tam ve tartışmasız bir üyesi olarak ortaklaşa

(*quasi-state*)[60] durumunda olmak uluslararası alanda statüye sahip olmamak, bundan kaynaklanan hak ve sorumlulukları olmamak anlamına gelmemektedir.[61] Filistin Devleti, Roma Statüsü'ne taraf olmasının kabul edilmesi başvuru hakkını kullanma yetkisi tartışma dışı kalmalıdır. Filistin Hükümeti'nin Roma Statüsü'ne katılma ve UCM'ye taraf olma başvurusu, ironik şekilde Roma Statüsü'ne taraf olmayan ABD ve İsrail'in itirazlarına karşın Roma Statüsü'nün saklama makamı (*depositary*) olarak BM Genel Sekreteri tarafından yürürlüğe konulmuştur.[62] Sadece Devletlerin taraf olabileceği Roma Statüsü'ne kabul edilmesi Filistin Devleti'nin bir devlet olarak uluslararası hukuk kişiliği olarak kabul gördüğünün göstergesidir.[63]

Filistin Hükümeti'nin başvuruları Filistin toprakları altında İsrail devleti görevlileri tarafından gerçekleştirilen aşağıdaki gibi suçları kapsamaktadır:

a) özel ve kamu mülklerinin, yerleşim yerlerinin ve doğal kaynakların tahribi,

b) güç kullanarak zorla yer değiştirme, sivillere karşı saldırılar ve öldürmeler,

tanınması olarak kabul edilmektedir. BM Şartı'na göre üyelik BMGK tavsiyesi üzerine Genel Kurul kararı ile olmaktadır (Madde 4/2). BMGK, 2011 yılında başta ABD'nin vetosu ile Filistin'in devlet olarak BM'ye tam üyeliği konusunda karar almamış ancak önce UNESCO ardından BM Genel Kurulu Filistin'e "gözlemci üye" statüsü tanımıştır (GA Res. 67/19, 29 November 2012). Filistin Devleti ayrıca İslam Konferansı Örgütü'nün kurucu üyesidir ve Arap Birliği'nin gözlemci üyesidir. Filistin Devleti BM Sürekli Gözlemciliğinin açıklamasına göre 137 devlet Filistin'i tanımıştır; Permanent Observer Mission of the State of Palestine to the United Nations, *Diplomatic Relations,* erişim Eylül 20, 2018, http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/. Bu anlamda BMGK'nın Filistin Devleti'nin tam üyeliğini önermemesi bu tanımayı engellemektedir ancak Filistin Devleti uluslararası toplum tarafından antlaşmalara taraf olabilen, uluslararası yargı kurumları önünde temsil edilebilen bir uluslararası hukuk kişiliği olarak kabul görmektedir.

60 Bir politik varlığın önderliğinin iddia sahibi olduğu topraklar üzerinde sürekli denetim sahibi olması ancak henüz bağımsız bir devlet olarak uluslararası tanınmışlığının olmaması. *Bkz*. Pal Kolsto, "Sustain ability and Future of Unrecognized Quasi-States," *Journal of Peace Research* 43, sayı. 6 (2006): 725-726.

61 Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, 3. Baskı (New York: OUP, 1987): 82-84; Boleslaw A. Boczek, *International Law: A Dictionnary* (Oxford: Scarecrow, 2005): 86-87; Sanford R Silverberg, "Diplomatic Recognition of States in Statu Nascendi: The Case of Palestine," *Tulsa Journal of Comparative and International Law* 6, sayı. 1 (1998): 34-36.

62 UN C.N.13.2015.TREATIES-XVIII.10. *Depositary Notification*. Ocak 6, 2015, erişim Haziran 20, 2018, https://treaties.un.org/doc/ Publication/CN/2015/CN.13.2015-Eng.pdf.

63 Filistin Devleti 2 Nisan 2014 tarihinde on beş uluslararası sözleşmeye katılım belgesini sunmuştur. BM Genel Sekreteri ve Kızılhaç Örgütü tarafından kabul belgeleri alınarak Filistin'in sözleşmelere taraf olduğu ilan edilmiştir. *Bkz*. UN Tribute, *Palestine Joins 15 International Conventions*, erişim Eylül 20, 2018, http://untribune.com/palestine-joins-15-international-conventions.

c) sivilleri insanlık dışı koşullarda yaşamaya zorlamak,

d) işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleleri, sivil halka karşı işlenen ağır, yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerini ve ayrımcılığı,

e) ayrımcı yasalar çıkararak ve politikalar uygulayarak apartheid rejimi oluşturmak.

Değerlendirme ve Sonuç

Öncelikle UCM'nin Filistin topraklarında işledikleri suçlardan dolayı yargı yetkisi bakımından şu değerlendirmeler yapılabilir:

Roma Statüsü madde 12/2 UCM'nin bir taraf devlet topraklarındaki ya da taraf devlet bayrağı taşıyan gemi ve uçaklardaki olayları kapsadığını belirtmektedir. Bu bakımdan UCM Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'teki olaylarda yer bakımından yargı yetkisine sahiptir.

Filistin Yönetimi 2012 yılında BM'ye gözlemci üye statüsünde kabul edilmiş ve Filistin Devleti olarak tanınmıştır. Filistin Devleti, Roma Statüsü'nü tanıma belgesini 2 Ocak 2015'de BM Genel Sekreteri'ne sunmuş ve Roma Statüsü, Filistin açısından 1 Nisan 2015'de yürürlüğe girmiştir. Filistin Roma Statüsü'ne taraf olurken UCM'nin yargı yetkisini 13 Ocak 2014 itibari ile tanıdığını bildirmiştir. Bu bakımdan UCM'nin söz konusu başvurularda zaman bakımından yargı yetkisi mevcuttur.

Roma Statüsü; soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, saldırı suçları ve savaş suçlarını kapsar. Bu suçların içerikleri taraf devletlerin kabul ettikleri 2011 tarihli "Suçun Unsurları" metni ve içtihatlarla ortaya konmaktadır. Her ne kadar savaş suçları uluslararası silahlı çatışmaları kapsasa da "işgal altındaki topraklarda" devam eden niteliği nedeniyle insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları Filistin durumuna uygulanabilir. Bu bakımdan konu bakımından UCM'nin yargı yetkisi mevcut olduğu görülmektedir.

UCM, devletleri değil bireyleri işledikleri suçlardan dolayı yargılayabilmektedir. Bu bakımdan İsrail uyruklığu taşıyan asker ve sivillerin Doğu Kudüs dâhil Filistin topraklarında işledikleri ağır suçlardan dolayı kişi bakımından yargı yetkisi mevcuttur. İsrail'in Roma

Statüsü'ne taraf olmaması, UCM'nin yargı yetkisini engellememektedir. Bu bakımdan İsrail Dışişleri Bakanı'nın açıklaması temelsizdir.

Uluslararası toplumun gözleri önünde yukarıda sayılan çerçevede, ancak bu makale kapsamında sayılamayacak kadar fazla suçun faillerinin İsrail ulusal makamlarınca hiçbir zaman ortaya çıkarılmamış olmaları,[64] gizlenmeleri ve kollanmaları, etkin bir yargılama sürecinin yaşanmaması ve bundan sonra da yaşanabileceğine ilişkin bir emare bulunmaması nedeniyle Mahkeme'nin tamamlayıcılık özelliği devreye girmelidir ve soruşturma için temeller oluşmaktadır.

Söz konusu suçların bir plan ve program içerisinde ve sistematik olarak işleniyor olması ve ağırlıkları bakımından soruşturulmaları ve yargılanmaları uluslararası ceza hukukunun yaptırım gücünü ve hesap verdiriciliğini göstermesi açısından önemlidir. Böyle bir soruşturma ve yargılamanın gerek uluslararası alanda gerekse de Filistin halkı ve uluslararası toplum üzerinde yaratacağı etki de tartışılmaz bir olgudur. Bu bakımdan savcı soruşturması için suçun ağırlığı ve hukuki sonuçları açısından bir zorunluluk mevcuttur.

İsrail Devleti, Roma Statüsü'ne taraf olmaması nedeniyle soruşturma ve yargılama aşamalarında savcılık ve UCM ile iş birliği yapma zorunluluğu yoktur. Bu bakımdan faillerin kimliklerinin ortaya çıkarılması, belge, tanıklıklar, resimler, video kayıtları ve tüm diğer benzer delillerin sağlanması, yakalama emri çıkarılan faillerin teslimi gibi zorunluluğu yoktur. Bu durum soruşturmanın etkin ve doğru bir biçimde gerçekleştirilebilmesi açısından zorluklar çıkaracaktır.

Bu çerçevede BMGK'nin yetkisini kullanmasının, adalet ve hesap vericilik açısından değerlendirmesi yapılırken öne çıkan noktalar aşağıdaki gibi görülebilir:

BMGK'nın Filistin Hükümeti'nin şikâyet konusunu soruşturulması için savcılığa sevk etme hakkı bulunmaktadır. Bu hakkı BM Şartı 39. maddeye dayandırılmaktadır. BMGK böyle bir sevki bir kararname ile yani sürekli beş üyenin veto hakkını kullanmaması şartıyla on beş üyenin

64 Filistin Hükümeti'nin UCM'ne sunduğu ve İsrail görevlilerinin işlediği ve bir devlet politikası haline geldiğini iddia ettiği suçlar için; ICC, *The State of Palestine, Referral by the State of Palestine Pursuantto Articles l3(a) and 14 of the Rome Statute*, 8-17. Ayrıca, İsrail-Filistin arasındaki olayların ayrıntılı bir kronoloji için *bkz*. InstitutEuropeu de la Mediterrània, "Chronology of Events in Israel and Palestine,"*Mediteranean Yearbook 2017*, erişim Eylül 20, 2018, http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2017/IEMed_MedYearbook2017_chronology_israel_palestine.pdf.

dokuzunun oyuyla yapabilir. Filistin topraklarında İsrail uyruklu resmi veya sivil bireyler tarafından işlenen soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları Roma Statüsü'nün yürürlüğe giriş tarihi olan 11 Nisan 2002 tarihine kadar geriye doğru soruşturulabilecektir. Bu durumda savcı, ön inceleme dairesi onayını aramaksızın dava açacaktır. Roma Statüsü'ne taraf olmamasına karşın İsrail'in uluslararası topluma ve BM'ye karşı sorumlulukları nedeniyle delillerin toplanması, faillerin kimliklerinin tespiti ve teslimleri UCM ile iş birliği yapmak sorumluluğu doğacaktır. Bu sorumluluğu yerine getirmemesi halinde İsrail'e uygulanacak tedbirler, BM Şartı madde 40 ve 41 uyarınca yine BMGK tarafından kararlaştırılacaktır. Bu durumda, BMGK'nin yetkisi UCM Savcısının görevini yapmasını, gerçekleri ve ağır insanlık suçlarını ortaya çıkarmasını ve UCM'nin yargısal görevlerini yerine getirmesini destekleyici ve kolaylaştırıcı bir işlev görerek uluslararası alanda hesap vericiliği arttırıcı rolü olacaktır.

Öte yandan, BMGK'nin bir kararname ile başlatılmış bir soruşturmayı yenilenebilir on iki aylık bir süreyle durdurma yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki uluslararası toplum düzenini sağlamak gibi bir gerekçeyle kullanılsa dahi yargı üzerinde siyasi tahakküm kurma olasılığı yüksektir. Özellikle BMGK üyelerinin özellikle de sürekli üyelerinin ve yakın müttefiklerinin hesap vericiliğini ortadan kaldırma yönünde kullanılabilecek bir nitelik taşımaktadır. Nitekim 2002'den bu yana UCM'de, BM güvenlik güçlerinde yer alanlara karşı soruşturma açılmasını engelleyen BMGK kararnamesi bunun bir göstergesidir. Bu durumda, savcılık Filistin'deki ağır suçlar nedeniyle dava açsa dahi ABD baskısıyla BMGK'nın davayı durdurabilme olasılığı bulunmaktadır. Öte yandan, halen UCM'de değişik ön inceleme aşamalarında bulunan diğer bazı soruşturmaların da BMGK sürekli üyelerini ilgilendirdikleri görülmektedir (örn. Afganistan, Gürcistan, Ukrayna).

BMGK, uluslararası alanda doksandan fazla ülkenin tanıdığı ve uluslararası sözleşmelere taraf olabilen Filistin Devleti için, 2001 ve 2004 yıllarında yapmadığı şekilde, BM'ye tam üyeliğini tavsiye ederek sorunun çözümü için ve işgal altındaki topraklarda yaşanan insanlık ve savaş suçlarının engellenmesi için önemli bir adım atmalıdır.

Kaynakça

Akgün, Birol. "Yugoslavya Siyasal Sisteminin Yıkılışı."Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Aksar, Yusuf. "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış." *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi* 1, sayı. 3 (2005): 1-14.

Alibaba, Arzu. "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu." *AÜHFD* 49, sayı. 1 (2000): 181-207.

Aslan, M.Yasin. "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri." *AÜHFD* 56, sayı 4 (2007): 55 – 79.

Azarkan, Ezeli. *Nürnberg'den Lahey'e: Uluslararası Ceza Mahkemeleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 2003.

Boas, Gideon, James L. Biscoff ve Natakie L. Reid. *Element of Crimesunder International Law*. New York: CUP, 2008.

Boczek, Boleslaw A. *International Law: A Dictionnary*. Oxford: Scarecrow, 2005.

Boneliel, Daniel ve Perry Ronen. "Israel, Palestine and the ICC." *Michigan Journal of International Law* 32 (2010): 73-127.

Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law*., 3. Baskı.New York: OUP, 1987.

Chesterman, Simon. "An Altogether Different Order: Defining the Elements of Crimes against Humanity." *Duke Journal of Comparative and International Law* 10 (2000): 307-343.

Çetin, Müge. "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu." *Ankara Barosu Dergisi* 68, sayı. 3 (2010): 335-360.

Dilek, Mehmet Sait. "Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı." *Uluslararası İlişkiler* 10, sayı. 37 (2013): 145-169.

Drumble, Mark A. *Atrocity, Punishment and International Law*,.New York: CUP, 2007.

"Hamashails UN warcrime probe of Israel's Gaza massacre." *The New Arab*, Mayıs 20, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.alaraby.co.uk/english//news/2018/5/20/hamas-hails-un-war-crime-probe-of-israeli-massacres.

Hillgruber, Christian. "The Admission of New States to the International Community."*EJIL*9 (1999): 491-509.

Holmes, Oliver. "Palestinian Minister Delivers Israel 'War Crimes' Referral to ICC."*The Guardian*, May 22, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.theguardian.com/world/2018/may/22/ palestinian-minister-israel-war-crimes-icc-referral.

ICC. "Al-Bashircase: ICC Pre-Trial Chamber II decides not to refer South Africa's non-cooperationtothe ASP or the UNSC." *ICC Press Release*, Haziran 06, 2017. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1320.

ICC. "Policy Paper on Case Selection and Prioritisation." *Office of the Prosecutor*,Eylül 15, 2016. Erişim Haziran 21, 2018. https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20160915_OTP-Policy_Case-Selection_Eng.pdf.

ICC. "Situation in Mali."*Office of the Prosecutor,* Ocak 16, 2013. Erişim Haziran 21, 2018. https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/SASMaliArticle53_1PublicReportENG16Jan2013.pdfhttps://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/ SASMaliArticle53_1PublicReportENG16Jan2013.pdf.

ICC. "Situation in Palestine." *Office of the Prosecutor*, Nisan 02, 2012. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/C6162BBF-FEB9-4FAF-AFA9-836106D2694A/284387/SituationinPalestine030412ENG.pdf.

ICC. "Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia." *Office of the Prosecutor*, November 6, 2014. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-COM-Article_53(1)-Report-06Nov2014Eng.

ICC. "Statement by ICC Prosecutor, Mrs Fatou Bensouda, on the referral submitted by Palestine."*Office of the Prosecutor,* Mayıs 22, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.icc-cpi.int/ Pages/item.aspx?name=180522-otp-stat.

ICC. “The State of Palestine, Referral by the State of Palestine Pursuantto Articlesl3(a) and 14 of the Rome Statute.” *Office of the Prosecutor*, Mayıs 15, 2018. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2018-05-22_ref-palestine.pdf.

ICC. *Elements of Crimes*, 2011. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf https://www.icc-cpi.int/NR/ rdonlyres/ 336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9 DE73D56/0/Elements Of Crimes Eng.pdf.

ICC. *Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda: ‘ThePublicDeservestoknowtheTruthabouttheICC’s JurisdictionoverPalestine’*, Eylül 02, 2014. Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=otp-st-14-09-02.

Institut Europeu de la Mediterrània. “Chronology of Events in Israel and Palestine.” *Mediteranean Yearbook 2017.* Erişim Eylül 20, 2018. http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2017/IEMed_MedYearbook2017_chronology_israel_palestine.pdf.

“Israeli military shotover 500 Palestinians in the headduring Gaza protests.”*Mondoweiss*, Mayıs 22, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. http://mondoweiss.net/2018/05/military-palestinians-protests/.

Kaplan, Hilâl. “Erdoğan: Bizden Ömer El Beşir’i tutuklamamızı istediler.”*Sabah*, 28 Aralık 2017. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/12/28/erdogan-tutuklayin-dediler-gulduk-gectik.

Kiswanson, Nada. **“**What can Palestinians expect from the ICC?”*Al* Jazeere, Mayıs 28, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/palestine-icc-israel-war-crimes-180527113534760.html.

Kocaoğlu, Serhat Sinan. “Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Perspektifinden Evrensellik İlkesi.” *Ankara Barosu Dergisi* 68, sayı. 1 (2010): 67-93.

Kolsto, Pal. "Sustain ability and Future of Unrecognized Quasi-States."*Journal of PeaceResearch*43, sayı. 6 (2006): 723-740.

League of Nations. *Arbitration, Security and Reduction of Armements – Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes* (Geneva, 25th June 1925). Erişim Eylül 19, 2018. http://digital.library.northwestern.edu/league/le000016.pdf.

Mégret, Frédéric. "The Politics of International Criminal Justice." *EJIL* 13, sayı.5 (2002): 1261-1284.

Odman, Tevfik. "Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı." *AÜHFD* 45, sayı.1 (1996): 131-151.

Pejic, Jelena. "Account ability for international crimes: From conjecture to reality." *IRRC*84, sayı. 845 (2002): 13-33.

Permanent Observer Mission of the State of Palestine to the United Nations, *Diplomatic Relations*. Erişim Eylül 20, 2018. http://palestineun.org/about-palestine/diplomatic-relations/.

Ronen, Yaël. "ICC Jurisdiction over Acts Committed in the Gazza Strip: Article 12(3) of the ICC Statute and Non-State Entities."*Journal of International Criminal Justice* 7, sayı 1 (2010): 3-27.

Sarıgüzel, Hacı. "Uluslar Arası Ceza Mahkemesi." *UMD*3, sayı. 3 (2013): 230- 273.

Sarooshi, Danesh. "The Powers of the United Nations Criminal Tribunals." *UNYB* 7 (2003): 141-167.

Shaw, MalcolmN. *International Law*, 5. Baskı, Cambridge: CUP, 2003.

Silverberg, Sanford R. "Diplomatic Recognition of States in Statu Nascendi: The Case of Palestine." *TulsaJournal of Comparativeand International Law* 6, sayı 1 (1998): 21-47.

Tahhan, Zena. "Palestine submits ICC referral to open probe into 'Israel crimes'."*Al Jazeere,* Mayıs 22, 2018. Erişim Haziran 19, 2018. https://www.aljazeera.com/news/2018/05/palestine-submits-icc-referral-open-probe-israel-crimes-180522101121093.html.

Tavarnier, Paul. "The experience of the International Criminal Tribunals for the formerYugoslavia and for Rwanda."*IRRC*321 (1997). Erişim Haziran 20, 2018. https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jnyy.htm.

Thakur, Ramesh. "Law, Legitimacy and United States."*Melbourne Journal of International Law* 11, sayı. 1 (2010): 1-26.

UN A/CONF.183/10. Final act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the establishment of an International Criminal Court. June 17, 1998. Erişim Haziran 20, 2018. http://legal.un.org/icc/statute/ finalfra.htm.

UN Tribute.*Palestine Joins 15 International Conventions*,. Erişim Tarihi: Eylül 20, 2018. http://untribune.com/palestine-joins-15-international-conventions.

UN. *Summaries of Judgements, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice 1948-1991*. Erişim Eylül 20, 2018. http://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1.pdf.

Wagner, Markus. "The ICC and Its Jurisdiction: Myths, Misperceptions and Realities." *UNYB*7 (2003): 409-512.

Wrange, Päl. "The crime of aggression and complementarity." *International Criminal Justice: Law and Practice from the Rome Statute to Its Review* içinde, derleyen:Roberto Bellelli, 591-607. New York: Ashgate, 2010

Zwanenburg, Marten. "The Statute for an International Criminal Court and the United States: Peace keepersunder Fire?." *EJIL* 10 (1999): 124-143.